

## סוגיה א: קריאת המגילה בישיבה, בתרי קלי והברכה שלאחריה

\*

### רקע

המשנה מחדשת שלש הלכות בהלכות קריאת מגילה, ובשלושתן יש הבדל בין קריאת מגילה לבין קריאת התורה. נתמקד כעת בדין קריאת המגילה בלבד.

### מקורות

- א. כא-כא: "הקורא את המגילה... מכל צריהם האל המושיע"
- ב. תוס' ד"ה תנא, ובמגילה  
ר"ן יא: באלפס ד"ה הקורא  
ג. ר"ן יב. ד"ה אמר, ברוך  
ריטב"א ד"ה לאחריה  
כלבו סי' מה, "ירושלמי... בצבור"  
טור סי' תרצב, "ובעל העיטור ז"ל כתב... סוף סוף הוא מברך"  
ד. רמב"ם הל' מגילה פ"א ה"ג, פ"ב ה"ז  
ה. שו"ע סי' תרצ סע' א-ב ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק א-ב, ד]  
סי' תרצב סע' א-ב ומשנה ברורה [בעיקר: סק"ט שער הציון אות יב, ביאור הלכה ד"ה אלא]

### ריטב"א ד"ה לאחריה

לאחריה במקום דנהיג מאי מברך בא"י אמ"ה האל הרב וכו' ואסיקנא דחותם בא"י הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע. וכן עמא דבר, והאומר האל הנפרע לישראל טועה הוא. ותמיה לן למה פותח בברכה זו בברוך, שהיא סמוכה לחבירתה לברכה [ש]קודם מגילה, שאפי' הברכה הסמוכה לברכה קצרה חשיבא סמוכה כדאיתא בירושלמי (ברכות פ"א ה"ה), וכי תימא כיון דתליא במנהג פותחת בברוך והרי ברכה אחרונה של הלל שתלוי במנהג כדאיתא במס' סוכה (ל"ט א') ואפ"ה אינה פותחת בברוך מפני שסמוכה לברכה ראשונה שלפני הלל, ודין הוא דהא כל היכא דאמרי לה סמוכה היא לעולם, וי"ל שברכה זו אינה על המגילה אלא ברכה של שבח על הנס. מיהו אכתי ק"ל ברכה אחרונה [של קריאת התורה] למה פותחת בברוך וכי תימא שהטעם מפני שבתחלה הפותח מברך והחותם לאחריה וכיון שהיא בשנים אינה סמוכה שהרי הראשון הולך לדרכו והשני, אכתי קשיא ברכת נביא של הפטרה לאחריה למה פותחת בברוך שהרי סמוכה לברכה שלפניה. ונראה דכל שיש הפסק ושינון אחר בין ברכה לברכה כמו אלו שהברכות והקריאה אינם מענין אחד כגון פסוקי דזמרה שהכל ענין שבח וזמרה, וכן ברכות הלל וההלל שהכל לשבח ואי אפשר לשיח ולגלגל עמהם דבר אחר, וכן ברכות ק"ש וק"ש שהכל ענין קריאה ושינון וקבלת מלכות שמים והוי מין במינו ואינו חוצץ, של אחריהם אינם פותחות בברוך דחשיבי סמוכות מעין שבח והודאה, וכשהקריאה ענין אחר חלוק לעצמו וספור מאורע כגון מגילה וקריאה בתורה ומפסטר בנביא הרי הוא הפסק שהרי ענין אחר הוא, וגם אפשר להפסיק בנתיים לשיחה או לתרגום או כיוצא בהם

משא"כ באידך ולפיכך לא חשיבא סמוכה, והרי הוא כברכת מזון שפותחות בברוך אע"פ שקדמה לה ברכת הלחם וכן ברכת כסוי אע"פ שקדם לה ברכת שחיטה.

#### ספר כלבו סימן מה

ירושלמי לא אמרו ברכה לאחריה אלא בצבור.

#### טור אורח חיים סימן תרצב

ובעל העיטור ז"ל כתב מסתברא כיון שברכה אחרונה במנהגא תליא מילתא אין לגעור במי ששח בקריאתה דלאו הפסקה היא אלא בקריאה תליא מילתא ואינו נראה דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיקו דמאי נפקא מינה דתלי במנהגא סוף סוף הוא מברך.

#### הסבר הסוגיה

"הקורא את המגילה עומד ויושב קראה אחד קראוה שנים יצאו". [כא.]

המשנה אומרת שניתן לקרוא את המגילה בין בעמידה ובין בישיבה, אבל לא ברור אם קריאה בישיבה היא לכתחילה או רק בדיעבד. הטור (סי' תרצ) מדויק מלשון "יצאו", שקריאה בישיבה בדיעבד, ומצטט ירושלמי הסובר שלכתחילה ניתן לקרוא בישיבה, כך סובר גם הר"ן [יא: באלפס ד"ה הקורא]. מלשון המשנה "עומד ויושב" משמע שישבה כעמידה, ובשתיהן יוצאים לכתחילה. הרמב"ם [הל' מגילה פ"ב ה"ז] פוסק שקוראים לכתחילה בישיבה, אבל בציבור אין לקרוא לכתחילה בישיבה מפני כבוד הציבור [יכול להיות שהרמב"ם למד את פסקו מהדיוקים הסותרים במשנה].

לפי הדעה שלכתחילה קוראים את המגילה בישיבה, חיוב עמידה הוא דין ייחודי בקריאת התורה, לפי הדעה שלכתחילה קוראים בעמידה, חיוב עמידה הוא דין כללי משום כבוד כתבי הקודש.

הביאור הלכה [סי' תרצ סע' א ד"ה אבל] מצטט את המטה יהודה הסובר שמותר לקרוא להשען על העמוד בשעת קריאת המגילה, למרות שאסור להשען בשעת קריאת התורה. נראה להסביר שקריאת התורה חייבת בעמידה, והנסמך על העמוד אינו מוגדר כעומד. מגילה אינה חייבת בעמידה אלא בכבוד הציבור בלבד, נסמך נראה כעומד, ולכן אינו מהוה פגיעה בכבוד הציבור.

המשנה אומרת שיוצאים ידי חובת קריאה אף כשקוראים שנים בבת אחת. הברייתא [כא:] אומרת, שבתורה אחד קורא ואחד מתרגם, בנביא אחד קורא ושנים מתרגמים, במגילה אפילו עשרה קוראים כאחד. מסבירה הגמ', שקריאת מגילה חביבה, ולכן הציבור נותנים דעתם ושומעים אפילו כשעשרה קוראים כאחד.

ניתן להבין באחת משתי דרכים את הדין ששנים קוראים מגילה ואינם קוראים בתורה:

א. שנים אינם יכולים לקרוא בתורה כיוון שכל אחד קורא בקצב אחר, והשומע אינו שומע קריאה רצופה, קריאת מגילה חביבה, ולכן השומע מקפיד לשמוע קריאה רצופה של

כל המגילה. אם שני הקוראים מקפידים לקרוא את כל הקריאה בקצב אחיד, ניתן לצאת בקריאתם אף ידי חובת קריאת התורה.

ב. שנים אינם יכולים לקרוא בתורה אפילו כשהם קוראים בקצב אחיד, והשומע שומע קריאה רצופה ואחידה של כל הקריאה. בקריאת המגילה יוצאים ידי חובה כששניהם קוראים בקצב אחיד, ואולי אפילו כשאיןם קוראים בקצב אחיד.

הדרך השניה מבוססת על הבנה שקול היוצא מתוך שנים אינו מוגדר כקול, ויוצאים ידי חובה רק כששומעים קול בודד ולא כליל של קולות. קריאת מגילה חביבה, ולכן אדם יכול לכוון דעתו לקול אחד בלבד, קריאת התורה אינה חביבה, אדם אינו מכוון דעתו, ואינו יוצא ידי חובתו.

ניתן להביא שתי ראיות לדרך הראשונה בהסבר הדין:

1. הגמ' [כא:] אומרת שקריאת מגילה חביבה, ולכן "יהבי דעתייהו ושמעי", סיפור המגילה חביב ולכן השומעים נותנים דעתם לשמעו. לפי הדרך הראשונה הדין ברור, למרות ששני הקוראים קוראים בקצב שונה והאחד מפריע לקריאתו של השני, השומע מחבב את סיפור המגילה ומקפיד לשמוע קריאה שלמה ורצופה. לפי הדרך השניה הדין אינו ברור, שניהם קוראים בקצב אחיד, והוא צריך לתת דעתו לקול אחד מביניהם, מדוע שחביבות המגילה תגרום לו לכוון דעתו לקול בודד, והרי הוא שומע את הסיפור בשלמותו ללא הפרעה?

ניתן לדחות, שכוונת הגמ' לחביבות המצוה, ולא לחביבות המגילה. מפני חביבות המצוה הוא נותן דעתו לשמוע קול אחד, כדי לקיים את המצוה כהלכתה.

2. הברייתא [כא:] אומרת: "בתורה אחד קורא ואחד מתרגם". מפרש רש"י נד"ה ובנביא אפילו אחד שבתורה רק אחד מתרגם, כיוון שצריכים שאף נשים ועמי ארצות, שאינם מבינים לשון הקודש, יבינו את המצוות. בתרגום אין דין קריאה ואין דין קול, אלא רק יכולת להבין את הנקרא, מוכח שהחסרון של קריאה של שנים הוא שאינם קוראים בקצב אחיד.

ניתן לדחות, ששני הדברים נכונים, והפסול של קריאה של שנים הוא גם מפני שיש חשש שקצב הקריאה שלהם אינו זהה, ויבלבל את השומעים, וגם מפני שהקול היוצא מקריאה של שנים אינו קול, וניתן לצאת ידי חובה רק אם מקפידים לשמוע קול אחד בלבד.

תוס' במסכת סוטה [לט: ד"ה עד] מביא שתי דעות האם בשני קולות שונים אומרים "כיוון שחביבה יהבי דעתייהו ושמעי" או שחביבות מועילה רק בשני קולות זהים. ר"י סובר שחובה על החזן המקריא לכהנים לחכות עד שכל הציבור יסיימו אמירת אמן, כדי שלא יהיה מצב שהכהנים מברכים וחלק מהציבור אומרים אמן, ושני קולות שונים אינם נשמעים אפילו כשהם חביבים. תוס' חולק על ר"י וסובר שקולות חביבים נשמעים אף כשהם קולות שונים.

“מקום שנהגו לברך יברך ושלא לברך לא יברך” [משנה כא.]

מסבירה הגמ' [כא:], שדין המשנה מתייחס לברכה שלאחר הקריאה אבל לפניה מצוה לברך כשם שמברכים על כל המצוות.

הר"ן [יב. באלפס ד"ה ברוך] התקשה בנוסח הברכה, ומתוך קושייה זו התחדשה לו הבנה במהותה. הגמ' במסכת ברכות [מו.] מביאה ברייתא האומרת, שברכה הסמוכה לחברתה אינה פותחת בברוך, ואף הברכה שלאחר קריאת שמע אינה פותחת בברוך, ומפרש רש"י [מו: ד"ה ויש מהן], משום שהיא סמוכה לברכה שלפני קריאת שמע. מקשה הר"ן מדוע הברכה שאחר קריאת התורה והברכה שאחר קריאת מגילה פותחות בברוך, והרי הן סמוכות לברכה שלפני הקריאה? מבאר הר"ן שעל הברכה שאחר קריאת התורה אין קושיה כיוון שניתן להסביר שהיא פותחת בברוך מפאת התקנה המקורית שרק העולה הראשון והאחרון מברכים, ולא ניתן לסמוך ברכה מאדם לאדם, אבל בקריאת מגילה שלא ניתן לבאר כך, קשה. מחדש הר"ן, שברכה שאחר קריאת מגילה אינה קשורה לקריאת מגילה, אלא ברכה בפני עצמה שנתקנה על הנס [על הסבר הר"ן קשה מהברכה שלאחר ההפטרה שהיא פותחת בברוך, וצ"ע].

הריטב"א [ד"ה לאחריה במקום דנהיג] מתרץ את שאלת הר"ן בדרך אחרת, ולכן אינו נזקק לחידושו של הר"ן. הריטב"א מבאר שיש הבדל בין ברכות קריאת שמע, ברכות פסוקי דזמרא וברכות הלל, לבין ברכות קריאת התורה, ברכות קריאת מגילה וברכות ההפטרה. ברכות קריאת שמע, הלל ופסוקי דזמרא מצטרפות עם המצוה ליחידה אחת, ברכות קריאת שמע מצטרפות עם קריאת שמע ליחידה אחת של קבלת עול מלכות שמים, וברכות ההלל ופסוקי דזמרא מצטרפות עם פסוקי ההלל ופסוקי דזמרא ליחידה אחת של שיר ושבח לבורא עולם. כיוון שהן מצטרפות ליחידה אחת, הברכה האחרונה אינה פותחת בברוך, ומהוה יחד עם הברכה הראשונה והמצוה ברכה ארוכה אחת. ברכות קריאת התורה, מגילה והפטרה אינן מהוות יחידה אחת עם הקריאה, ולכן הן פותחות בברוך ככל ברכה ארוכה הפותחת וחותמת בברוך.

לשאלה זו, האם ברכה אחר קריאת המגילה היא ברכה על המגילה או ברכה על הנס, יש נפקא מינה למעשה. בעל העיטור [מובא בטור סי' תרצב] סובר שכיוון שברכה זו מנהג, אין גוערים במי ששח באמצע קריאת המגילה. הטור חולק עליו וסובר, שכיוון שמברך אסור לו להפסיק בדיבור באמצע הקריאה. מפרש הב"ח [סע' ג ד"ה ובעל העיטור], שבעל העיטור סובר שהברכה על הנס, ולכן אין גוערים בשח באמצע הקריאה, כפי שאין גוערים בשח באמצע עשיית מצוה, הטור סובר שהברכה על קריאת המגילה, ולכן גורעים בשח באמצע הקריאה, כפי שגוערים באדם השח באמצע הברכות.

הכל בו [סי' מה] מצטט ירושלמי, שדין ברכה אחר קריאת מגילה נאמר בציבור בלבד, אבל יחיד אינו מברך ברכה שלאחריה. את דין הירושלמי ניתן להבין באחת משתי דרכים:

א. קריאה ביחיד מהוה קיום מצות קריאת מגילה, ומברכים לפני כשם שמברכים על כל המצוות. קריאה בציבור מקבילה לקריאת התורה ולקריאת ההפטרה, כשם ששם מברכים לאחר הקריאה אף כאן מברכים לאחר הקריאה.

ב. בקריאה בציבור יש קיום מיוחד של פרסום הנס, עשרה מישראל מהוים "מדגם מייצג" של עם ישראל, וקריאתם מהוה הודאה של כנסת ישראל על הנס שהקב"ה עשה לנו. הברכה לאחריה מהוה הודאה על הנס שנעשה לכנסת ישראל, ולכן נאמרת בציבור בלבד.

### סיכום

בסוגייתנו שלש הלכות המסיימות את הלכות פורים:

א. קוראים את המגילה בישיבה – לדעת הר"ן אפילו לכתחילה, לדעת הטור רק בדיעבד, ולדעת הרמב"ם ביחיד קוראים לכתחילה בישיבה ובציבור קוראים לכתחילה בעמידה מפני כבוד הציבור.

ב. שנים ואפילו עשרה קוראים את המגילה ביחד – לדעת תוס' בסוטה מותר להם לקרוא ביחד אפילו כשקצבם אינו אחיד, לדעת ר"י [בתוס' שם] מותר להם לקרוא כאחד רק כשקצבם אחיד.

ג. הר"ן סובר שברכה לאחר קריאת המגילה היא ברכה על הנס, הטור [על פי הבנת הב"ח] סובר שהיא ברכה על קריאת המגילה.

### הלכה

השו"ע [סי' תרצ סע' א] פוסק כרמב"ם, שקוראים את המגילה בין עומד ובין יושב, ובציבור אין קוראים לכתחילה בישיבה, מפני כבוד הציבור. המשנה ברורה [סק"א] מוסיף שאת הברכה מברכים בעמידה, ובשער הציון [אות א] מבאר שאף השומעים צריכים לעמוד בשעת הברכה.

השו"ע [סע' ב] פוסק שאפילו שנים ואפילו עשרה יכולים לקרותה ביחד, ויוצאים הם והשומעים מהם.

השו"ע [סי' תרצב סע' א] פוסק שנוהגים לברך לאחר קריאת המגילה ברכת "הרב את ריבנו", ואם לא ברך יצא ידי חובתו. הרמ"א פוסק שמברכים את הברכה בציבור בלבד. הביאור הלכה מביא שאליה רבה חולק ופוסק שמברכים את הברכה אפילו ביחיד, והוא מכריע, שכיוון שהברכה מנהג בלבד אין ליחיד לברכה.